

JOSE MARI AZPIRI, OLESKARI

IRU MAILLA

Oindiño bear lez mugatu barik dagoan arren, guztiok ikusten dogu zerbait bardin ez dana olerkari, oleskari ta bertsolarien artean.

Iru mailla ditugu emen, nik uste: Olerkariak, egiazko olerkariak, goi-goiez dagi egaz; guna ta jantzia oso dotoreak darabiltz alakoak; Bertsolariak beerragotik dagi egaz, errikoiago da, taberna ta plazetan botaten ditu bere bat-bateko bertsoak, poetak baiño txolo beroagoak arturik; Baiña or, bien bitartean, badira beste batzuk ez poeta ez bertsolari agertzen jakuzanak. Oneik niretzat oleskariak dira, poeta millarra eltzen ez diranak —edo eldu nai ez dabenak— baiña bertsolariak baiño txukun eta apaiñago euren bertso-lanak burutzen dabezanak; or ditugu olakoen artean, K. Enbeita, Basarri, Azpiri, Z. Andonegi, ta abar.

GIZONA

Ondarru'n jaioa dogu Azpiri, 1929-1-17'an.

Umetxoan eskolan ebillen oindiño gure anai arteko istillu zoritzarrekoa sortu zanean; bertatik artu eben iraultzalleak erria ta sei illabete osoan ementxe egon ziran frankotarrak, eta aldi ori eskola aundi barik emon eban, orain egurretan eta urrengoan ikasten.

Irakasleak barriz umeai eskola baiño politika, instruziñoa ta olakoak naiago eben erakutsi.

Amairu urte ta erdi eukazala itxasoan asi zen.

«Aldi artan jan-bearra gogorra zan —idazten daust—, eta neure adiñeko mutikoen antzera, Kantauri itxasora urten-bearra izan neban.

Iru urtean ibilli nintzan itxasoan. 1945'ko azaroan itxasora joateari itxi neutson eta legorrean asi nintzan saregille».

Iru urtean egin eutson orretan eta soldauzkara joan-aurretik nere zeregiña ondo ikasi ebaleko, arrastero bikoteko saregille maixu ipiñi eben.

Kadiz'en egin eban gudaritza, baita bertan bizitzaldi guztirako lez gaixotu.

Gudaritza amaitu ondoren, etxeratuta gero be ezin ondo jarri. Kuntzurrunetik ebakuntza egin eutsoen, baiña alan be etzan ondo aurkitzen, eta bizitzari begira asten zanean gauzak illun ikusten, etorkizun barik aurkitzen zala uste eban.

Ez ekian zer euki leikean. «Asi nintzan sendagilleekin —idazten daust—; batak au zala ta besteak bestea zala, depresio gogor batek artu ninduen eta beerakada aundia euki neban, Dana dala, oraindik ementxe nabil, Jainkoari eskerrak.

Egia esan, neure gastetako amesak deuseztuta gelditu jataz. Ainbat gauza egiteko ustea ta... bapezean, egoak moztutako txoriño baten antzera geratu».

Baikor eta gogotsu gara euskaldunak. Eta obe orrela.

Azpiri'tarrak be 1958'an anai arteko baltzu bat sortu eben. Itxas-ontzi bi egin ebezan eta ementxe jarraitzen dau Jose Mari'k, anaiekin batera, milla erateko lanak egiñez bizimodua aurrera ateraten.

BERTSO-ZALETASUNA

Bide onak izanda be irrati, eskola, telebista ta abar, ez daukagu etxe-barruko berotasuna, guraso ta seme-alaben arteko autua lakorik gure izkuntza ederra sakon, egoki ta errez ikasteko.

Auxe gogoratzen dausku Azpiri'k. «Etxe euzkalezale baten sortu nintzan —diñoit berak—. Naiz eta neure denporako aldia guztiz txarra izan euzkerarentzat, gure etxean euzkera zan nagusi eginkizun guztietan. Neure amek eta gurekin bizi zan izeko zar batek, eundaka bertso abesten euskuezan.

Ixil-ixillik, auzokoak ez entzuteko. Eurengandik ikasi nebazan Enbeita, Arrese-Beitia, Bilintx eta ainbat bertsolariren aapaldi ederrak.

Etxean sortu jatan benetako bertso zaletasuna.

Eta azia erein ezker, lur mamor jorian batez be, berez dator landarea.

«Aurrerantzean —diño Azpiri'k—, beti ibiltzen nintzan bertso billa. Aldi artan, galerazota egozan

euzkal liburuak, baiña, andik edo emendik, beti bilatzen nebazan, eta aurkitu, liburu zar eta bertso pa-perak.

Bertsolariak gure auzo-errietara urreratzen asi ziranean, al neban leku guztietara irixten nintzan eurei entzutera; ez egoan neuretzako bertsolariak entzutea aiñako jai-aldirik.

Lagun artean asi nintzan bertso zaletasuna zabalitzen. Ardandegi eta sagardandegietan, maitasunezko bertsoak abesten genduzan; mendira joaten giñanean, bertso aberkoiak izaten abesten genduzanak. Gure lagun-taldean karlista etxeko bost mutil egozan; bertso kantuari esker, guztiak euzkal nortasuna ezagutu eben eta benetak abertzale egin ziran».

Baiña etsaiak be, putreak arkaitz gaiñean lez, zain egozan eta kontuz ibilli bear. Alde onetatik asko sufridutakoa dogu Jose Mari.

BERTSO-IDAZLE

Entzuteak idaztea dakar geienetan.

Azpiri'k barruan eroian bertso giroa, lurra ondo gertaurik. Amazortzi bat urte eukiko ebazan, eta bere lenengo bertso idatzia neskatilei buruz egindakoak izan ziran: ardandegian abesten ebezanen antzekoak, berak be papereratu gura.

Eta itz lauz be idatzi dauskun arren, geienbat bertsoz jarduna dogu.

Berak autortzen dau ederto: «Bertso egitea izan da neure zaletasuna. Baiña artikuluak be egin izan dodaz.

Bertsoak bein edo birritan Basarri'ri baildu ta, «La Voz de España» izparringian agertu zituan. «Goiz-Argi» aldizkarian be Txomin Agirre'ri bere eungarren urteurrenean egindakoak agertu ziran.

Aldi batean Ondarru'n ateraten zan «Boga Boga» illerokoan be bai.

«Agur» asterokoan bardin. Egia esan, ez naiz ondo gogoratzen bertso askogaz. Batzuk (Franco denporan) izenpetu barik kanpo erriko norbaiti emon neutsozan. Orrez gaiñera, birritan Bilbo'ko Polizien Sotoan egondakoa naiz, eta bein Basauri'ko espetxean.

Bitarte ortan, etxean eginda neukazan bertso ta gaiñontzeko gauzak, emazteak sutara jaurti eustazan, eta orain ez naiz egindako gauza askogaz gogoratzen».

Zer eta nun idatzi dauan adierazoz, onela darrai: «Idazkiak be iñoiz argitaratu izan deustez. «Zer»-ek, Txomin Agirre'ri buruz; «Deia»-k *Lekeitio ta eusker*a (au joan zan urtean).

Joan zan urteko «Ondarroa 82»-en, Ondarru'ko bertso zaletasunari buruz idazkai polit bat egin neban. Aurtengo «Ondarroa 83»-en, lan bi egin dodaz.

Ondarru'ko Lore Jokoetara be ainbat olerki baildu nebazan.

Joan zan urtean Donosti'ko ipuin sariketera amar orriko lan eder bat bialdu neban gipuzkeraz idatzita. Neuretzat bardin xamar da bertsoak naiz idazkaiak egitea, bizkaieraz naiz gipuzkeraz idaztea...

Ikasketarik ez neban egin, baiña irakasle onak euki dodaz etxean. Iztegi aldetik, Umandi, Lopez-Mendizabal, Aita Palzido Mujika, e.t.a. Aldizkari aldetik, Euzkalerrian atara ziran guztiak lenengoan; gero, bakoitzaren jokabidea ikusi ondoren, galbaia erabili izan neban.

Gari garbi ta egizaleekin geratu nintzan eta besteak betiko utzi. Neure patrikarako txanponak euzkal giroko gauzak erosten xautu dodaz».

San Agustin'ek bere «Autorkuntzetan» baizen lau ta zintzo agertzen jaku Azpiri bera bizitz-goraberak, zaletasun eta euskal lanetan. Nik, ostera, neure aldetik, au gaiñetu ta ezarri bear dautsot guzti oni: igaz Larrea'ko Olerti Egunean saritua izan jakula.

Iru sail daukaz au dala-ta ospatzen dan sariketak: lirika, poema eta bertso-sailla, eta irugarren era onetan Azpiri'k jaso euskun lenengo saria. Amabi lan bialdu ebazan, oso sakon eta zentzunez eiota-koak.

Amar aapaldi ditu «Aiton batekin» deritxonak. Mendian izan da oleskaria, aize ta bake billa joanda. Itzuliaz datorrela, baserri baten aurretik igorotean, aiton bat aurkitzen dau atarian; bien arteko alkar izketa dozu poema au. Bigarren estrofan ona nola ikusten dauan aitona ataurrean:

«Urritx makilla esku artean
Okotz azpian jarrita,
Itzalpe artan bakarrik zegon
Aulki baten exerita.
Bere begiak gora begira
Zeruetan ipiñita.
Gure Jaunari otoitz egiten
ondo zeukan ikasita.
Arriturikan gelditu nintzan
Aiton ura ikusita».

Eta biak bietara mendiko ta baserriko baka ta zoriona abesten dabe; kanean ez da olakorik ezagutzen. Kanean, bada, «Begirapena zer dan azturik / burrukan geure artean. / Sendi bateko semeak eta / ezin bildu mai batean».

Gairik sakin eta gatxenak be, errez eta lau jarten dauskuz bere bertso biribilletan. Ezagun dau asko irakurria dana. Gero, jakiña, udabarri goizeko birigarroa baizen kantari. Ezta bear bada olerkari-maillako, ezta bertsolari maillako be; baiña bai bien artekoa. Oleskaria, Euzkalerriari dei, oles dagiona.

AITA ONAINDIA